

В умовах жорсткої світової конкуренції оптимізація податкового навантаження не тільки запобігатиме відпливу капіталу за кордон, а й сприятиме залученню іноземних інвестицій, адже обсяг інвестицій безпосередньо залежить від таких факторів, як податкове навантаження, ставка банківського процента, рівень інфляції тощо. Подальші дослідження варто зосередити на пошуку шляхів оптимізації податкового навантаження за базою оподаткування та резервів підвищення ефективності податкового адміністрування.

Література

1. Василик О.Д. Податкова система України : навч. посібн. / О.Д. Василик. – К. : Вид-во "Поліграфкнига", 2004. – 478 с.
2. Ісаншина Г.Ю. Податковий менеджмент : навч. посібн. / Г.Ю. Ісаншина. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2003. – 260 с.
3. Комітет Верховної Ради з питань бюджету // Офіційний сайт Комітету Верховної Ради з питань бюджету. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.budget.rada.gov.ua/kombjudjet/uk/doccatalog/list? curDir=45096>
4. Крисоватий А.І. Податковий менеджмент : навч. посібн. / А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма – Тернопіль : Вид-во "Карт-бланш", 2004. – 304 с.
5. Куценко Т.Ф. Бюджетно-податкова політика : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / Т.Ф. Куценко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 256 с.
6. Майбуров І.А. Теорія і історія налогообложення : учебник [для студ. ВУЗов] / І.А. Майбуров. – М. : Изд-во ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 495 с.
7. Мишустин М.В. Информационно-технологические основы администрирования имущественных налогов : монография / Михаил Владимирович Мишустин. – М. : Изд-во ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 360 с.
8. Перов А.В. Налоги и налогообложение : учебн. пособ. / А.В. Перов, А.В. Толкушкин. – М. : Изд-во "Юрайт-М", 2002. – 555 с.
9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держкомстат України / за ред. Олександра Григоровича Осауленка. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2011 – 560 с.
10. Ушак Н.В. Теорія і історія налогообложення : учебн. пособ. / Н.В. Ушак. – М. : Изд-во "Конрус", 2009. – 336 с.
11. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку. – В 3-ох т. / за ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – Т. 1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації. – К. : Вид-во "Фенікс", 2008. – 468 с.
12. Doing business (Measuring business regulation). [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>

Лазур С.П. Налоговая нагрузка как критерий оценивания качества налоговой политики Украины

Охарактеризованы теории распределения налогового бремени. Проанализированы методические подходы к оценке налоговой нагрузки и выбран наиболее методологически целесообразен подход в отечественных реалиях. Проведена оценка динамики налоговой нагрузки на экономику Украины. Освещены мировые тенденции изменения уровня налоговой нагрузки. Предложены механизмы оптимизации налогообложения во взаимосвязи с потребностью повышения уровня социального обеспечения.

Ключевые слова: уровень налоговой нагрузки, налоги, сборы, взносы, платы, неналоговые поступления налогового характера, уровень социального развития, оптимизация налогообложения.

Lazur S.P. The tax burden as evaluation criterion of quality the tax policy of Ukraine

The tax burden distribution theories were characterized. Some methodological approaches to the tax burden evaluation were analyzed and the most methodologically correct appropriate to domestic realities was selected. The estimation of the dynamics of the tax

burden on the economy of Ukraine was made. The world trends in the level of tax burden were outlined. The mechanisms of tax optimization were proposed in conjunction with the need to improve social welfare.

Keywords: the level of the tax burden, taxes, fees, contributions, dues, tax revenues, the level of social development, tax optimization.

УДК 251.746.1:338.2

Доц. О.М. Мартин, канд. екон. наук –
Львівський ДУ безпеки життєдіяльності

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА – СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЇЇ СУТЬ ТА ЗВ'ЯЗОК З ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Проаналізовано сучасні підходи до визначення категорії "пожежна безпека", обґрунтовано доцільність використання у теоретичних дослідженнях і практичній діяльності терміна "національна пожежна безпека". Проаналізовано та обґрунтовано взаємозв'язок економічної та пожежної безпеки, внаслідок проведеного дослідження сформульовано основні закономірності з використанням кореляційного аналізу. Конкретизовано найбільш вагомі загрози, що зумовлюють ризик виникнення пожеж через призму економічної безпеки.

Ключові слова: пожежна безпека, забезпечення пожежної безпеки, національна безпека, економічна безпека.

Постановка проблеми. Забезпечення пожежної безпеки людини, суб'єктів господарювання, суспільства є одним із головних чинників, що впливають на економічний розвиток держави, пожежний ризик є негативним чинником впливу на економічну, а відповідно і національну безпеку в суспільстві. Згідно із статистичними даними Асоціації пожежного захисту Великобританії внаслідок пожеж у середньому за рік втрачається 0,12 % ВВП, цей показник у Норвегії становить 0,4 %, в Данії – 0,25 %, Швеції – 0,23 %, Німеччині – 0,22 %, Канаді – 0,19 %. Загальна сума втрат від пожеж і затрат на їх попередження становить 1 % від ВВП країн ЄС, що дорівнює сукупному бюджету ЄС [9, с. 3].

В останнє десятиліття прямі збитки від пожеж в Україні постійно зростають. В Україні у 2011 р., порівняно з 2010 р., внаслідок пожеж прямі збитки зросли на 20,6 %, а побічні – на 12,9 % [7]. Тому питання безпеки та захисту населення, об'єктів господарювання та національного багатства від пожеж і їх наслідків є надзвичайно актуальними і мають розглядатися як невід'ємна частина державної політики у сфері національної безпеки в Україні.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідження питань забезпечення пожежної безпеки у вітчизняній літературі широко представлено поглядами багатьох науковців, які досліджують цю проблематику. Дослідження таких кардинальних питань, як роль держави у забезпеченні пожежної безпеки, правового забезпечення функціонування цієї системи, вплив стану пожежної безпеки населених пунктів і об'єктів на соціально-економічний розвиток держави, докільця та добробут населення тощо представлені у наукових публікаціях В.А. Доманського, С.С. Засулька, М.М. Козяра, І.Г. Куца, В.Д. Любліна, В.В. Нехаєва, К.М. Пасинчука, А.Г. Томіленка, О.О. Труша, М.В. Удода, Т.О. Щерби. Активізація наукових досліджень з

проблем забезпечення пожежної безпеки зумовила формування самостійного наукового напрямку.

Разом із тим у науковій літературі існують різноманітні точки зору стосовно пожежної безпеки як складової національної безпеки. Зауважимо, що ступінь чи міра опрацювання цього напрямку доволі незначні, не існує чіткого тлумачення цього поняття, відсутнє чітке розуміння пожежної безпеки у складі національної безпеки тощо. У вітчизняній літературі також немає досліджень взаємозв'язку пожежної і економічної безпеки як складових національної безпеки. Це обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження – конкретизація визначення "пожежна безпека", з'ясування зв'язку між пожежною та економічною безпекою та встановлення певних закономірностей між економічними показниками стану національної економіки та показниками, що відображають стан пожежної небезпеки у суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Необхідність забезпечення безпеки є вихідною соціальною потребою суспільства загалом і людини зокрема, будь-які природні чи соціальні явища людина розглядає через призму можливої загрози і можливості забезпечення власної безпеки. Безпека є своєрідною характеристикою і необхідною передумовою життєдіяльності, прогресивного розвитку й нормального функціонування об'єктів реального світу. Потреба в національній безпеці – це потреба в безпеці країни, суспільства та громадянина. "Національна безпека, – зауважує Д.П. Доманчук, – є здатністю суспільства своєчасно розпізнати й оцінити всі класи загроз і вжити необхідних заходів до оптимального їх зниження або віддзеркалення з урахуванням поточних можливостей країни і довготривалих інтересів її розвитку, а також співпраці в цих цілях з іншими країнами і народами" [6, с. 208].

Оскільки життя держави і суспільства розгортається в часі й просторі в різних сферах, національна безпека є складною структурованою системою і багатоплановим явищем, що має політичні, воєнні, економічні, соціальні, екологічні та інші характеристики. Тому структурними елементами національної безпеки є економічна безпека, екологічна безпека, інформаційна безпека, політична безпека, військова безпека, духовно-моральна безпека, пожежна безпека та техногенна безпека.

Пожежна безпека є складовою національної безпеки. Слушною з цього приводу є точка зору К.М. Пасинчука та Т.О. Щерби, які стверджують, що необхідність виокремлення пожежної безпеки як окремої складової національної безпеки знаходить підтвердження в тому, що "пожежі як загрози є самостійними складовими значної частини можливих небезпек. Пожежі супроводжують терористичні акти, вибухи, дорожньо-транспортні пригоди, аварії на транспорті, виробничі процеси, природні небезпеки, протиправну діяльність людини тощо. З огляду на це, розглядати пожежну безпеку в складі державної, техногенної, екологічної чи якоїсь іншої безпеки є не доцільним" [10, с. 120]. На наш погляд, недоцільно трактувати пожежну безпеку як опосередкований елемент національної безпеки. Таку точку зору висловлюють О.В. Сидорчук, Р.Т. Ратушний та О.Б. Гада у статті "Пожежна безпека як елемент національної безпеки держави", які констатують, що "поняття пожежної безпеки як складової частини (напрямку, виду) забезпечення наці-

ональної безпеки у науковій літературі не розглядалось, наслідком чого є не віднесення пожеж та їх наслідків до реальних і потенційних загроз національній безпеці України" [13, с. 143-144]. Відповідно ці автори пожежну безпеку трактують через взаємозв'язок: "національна безпека – екологічна безпека – техногенна безпека – пожежна безпека", у якому екологічна безпека є основою складовою національної безпеки.

Відповідно до державного стандарту, пожежна безпека – це відсутність недопустимого ризику виникнення та розвитку пожежі, пов'язаної з нею можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю [11]. Акцент на допустимий рівень ризику виникнення пожеж робить М.В. Удод, стверджуючи, що "пожежна безпека – це стан із заданим рівнем ризику виникнення пожеж і спричинення ними шкідливих наслідків, який характеризується тим, що частина відомих загроз об'єкта безпеки відсутня, а від наявних загроз створено відповідний захист [19, с. 11]. Близьке розуміння пожежної безпеки дає А.Д. Кузик, на думку якого пожежна безпека об'єкта – стан об'єкта, за якого ймовірність виникнення і розвитку пожежі та ймовірність впливу небезпечних чинників пожежі не перевищують нормативних допустимих значень. Пожежна небезпека об'єкта – сукупність чинників, які зумовлюють можливість виникнення та (або) розвитку пожежі на об'єкті [8, с. 101]. В.А. Доманський під пожежною безпекою, яку він відносить до складових національної безпеки держави, розуміє "стан захищеності людини, матеріальних цінностей, об'єктів, суспільства і держави від пожеж" [5, с. 116].

Найповніше визначення пожежної безпеки як виду національної безпеки, на нашу думку, пропонують О.В. Сидорчук, Р.Т. Ратушний, О.Б. Гада: пожежна безпека "як вид (напрямок) національної безпеки полягає у захищеності життя та здоров'я людей, майна та інших цінностей фізичних та юридичних осіб, національного багатства і навколишнього природного середовища, за якої забезпечуються своєчасне попередження, виявлення, припинення і нейтралізація пожеж та їх наслідків" [13, с. 143]. У такому підході до суті пожежної безпеки акцентується на досягненні головної її мети – захищеності життя та здоров'я людей, їх майна, національного багатства і навколишнього природного середовища.

На нашу думку, розуміння пожежної безпеки повинно поєднувати як мету, так і всі основні складові цього поняття. Відповідно, під пожежною безпекою ми розуміємо складну багатофакторну категорію, яка характеризує стан захищеності людини, суспільства, національного багатства та довкілля від пожеж, що, по-перше, відображає здатність протистояти дестабілізуючій дії різноманітних чинників, що створюють реальну загрозу виникнення пожеж, а по-друге, гарантується механізмом забезпечення пожежної безпеки як об'єктивною потребою запобігання реальній та потенційній загрози пожеж, зниження ймовірності їх виникнення та мінімізації втрат і збитків від реальних пожеж. Інакшими словами, пожежна безпека у суспільстві відображає таке реальне становище, за якого на об'єкт пожежної безпеки (людину, суспільство, національне багатство, довкілля) не можуть впливати чинники загрози пожежі з причин їх відсутності.

Пожежна безпека – це широке поняття, яке включає в себе комплекс заходів щодо захисту всіх ланок і суб'єктів господарювання економічної системи, починаючи від громадянина, підприємств і закінчуючи державою. У процесі дослідження стану пожежної безпеки необхідно враховувати ієрархічну декомпозицію, яка обґрунтовує взаємозалежність окремих її рівнів. В основу формування ієрархії рівнів пожежної безпеки покладено ступінь ідентичності та протилежності інтересів на кожному рівні й необхідність механізмів їх вирішення найбільш прийнятним шляхом. Тому пожежну безпеку країни потрібно розглядати на таких рівнях: мегарівень (міжнародна пожежна безпека), макрорівень (національна пожежна безпека), мезорівень (регіональна пожежна безпека), мікрорівень (пожежна безпека підприємства), нанорівень (безпека особи).

Сьогодні особливого значення набуває питання пожежної безпеки особи. Ще сто років тому російський економіст Л. Шеришев звертав увагу на те, що в основі концепції безпеки, її структури та механізмів повинно бути нове ноосферне світобачення, нове уявлення про ланки і життєво важливі інтереси та базові цінності країни, її роль і місце у світовому суспільстві [18, с. 12]. При цьому ключовим елементом ноосферного укладу життя виступає людина. Відповідно необхідність забезпечення безпеки, зокрема пожежної безпеки, є основною соціальною потребою людини, "формування якої відбулося на межі її інстинкту та свідомості: будь-які природні та соціальні явища людина розглядає насамперед через призму можливої загрози, а отже, й можливості забезпечення власної безпеки" [1, с. 26].

На макрорівні пожежна безпека є одним із вимірів національної безпеки і важливою її складовою. На наш погляд, повнота всього комплексу питань забезпечення пожежної безпеки на макрорівні потребує конкретизації термінології – у цьому випадку доцільно і коректно використовувати категорію "національна пожежна безпека", а не категорію "пожежна безпека держави", оскільки саме національна пожежна безпека є складовою загального поняття "національна безпека". Така точка зору є очевидною, оскільки категорія "національна пожежна безпека" є більш загальною і значно ширшою від категорії "пожежна безпека держави".

Разом із тим існування таких двох категорій можна обґрунтувати об'єктивним існуванням на різних етапах суспільного розвитку так званих "ножиць" між інтересами нації, підґрунтя яких повинно становити життєво важливі інтереси особистості та суспільства (наприклад, забезпечення пожежної безпеки), й інтересами держави, тобто інституціональними інтересами політичної влади суспільства [2]. З цього приводу В.П. Горбулін та А.Б. Качинський зауважують, що актуальність "розв'язання цієї наукової і практичної проблеми особливо ускладнюється для України, що як державанація досі не змогла створити політичні умови для врегулювання дії держави та громадянського суспільства" [3, с. 15].

Розглядаючи пожежну безпеку як один із вимірів національної безпеки і важливу її складову, варто зауважити, що в сучасних умовах поступальний розвиток держави, її могутність, рівень життя, а отже – національна без-

пека, визначається насамперед станом розвитку національної економіки. Доцільно зауважити, що на такий важливий аспект економічної безпеки відносно національної безпеки у вітчизняній економічній літературі звертається увага. Зокрема, А.В. Степаненко наголошує, що економічна безпека є одним із базисних напрямів державної політики гарантування національної безпеки [16, с. 79]. Економічна безпека, на думку О.О. Беляєва, М.І. Диби, В.І. Кириленка, є не тільки центральним структурним компонентом у системі національної безпеки, але й однією з ключових характеристик економічної сфери держави [14, с. 156].

Економічна безпека – це такий стан економічного механізму, якому відповідає певний стан економічної системи та держави, що забезпечує зовнішню незалежність, внутрішню стабільність та динамічний розвиток економіки, захист економічних і життєвих інтересів країни та соціальний захист громадян. Внаслідок того формується достатній економічний і оборонний потенціал, висока конкурентоспроможність національної економіки у світовому економічному просторі, здатність протистояти і протидіяти дестабілізуючим чинникам, що зумовлює підвищення рівня та якості життя населення країни.

Для оцінювання економічної безпеки використовується система параметрів і показників, які визначають критичні значення функціонування економічної системи. Головними з них є: обсяг і темпи зростання ВВП, рівень та якість життя населення, обсяг і динаміка інвестицій, темпи інфляції конкурентоспроможність економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках, дефіцит бюджету та розмір державного боргу, енергетична залежність, природно-ресурсний, виробничий і науково-технічний потенціали країни, ефективність використання ресурсів.

Наше дослідження базується на використанні макроекономічних показників: ВВП (у фактичних цінах), ВВП у розрахунку на одну особу, середньомісячна номінальна заробітна плата, інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах) – табл. 1.

Табл. 1. Динаміка основних макроекономічних показників в Україні за 2000–2011 рр.

Роки	ВВП (у фактичних цінах), млн грн	ВВП у розрахунку на одну особу, грн	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	Індекси споживчих цін, %	Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн грн
2000	170070	3436	230	125,8	23656
2001	204190	4195	311	106,1	32686
2002	225810	4685	376	99,4	37178
2003	267344	5591	462	108,2	51011
2004	345113	7273	590	112,3	75714
2005	441452	9372	806	110,3	93096
2006	544153	11630	1041	111,6	125254
2007	720731	15496	1351	116,6	188486
2008	948056	20495	1806	122,3	233081
2009	913345	19832	1906	112,3	151777
2010	1082569	23600	2239	109,1	150667
2011	1316600	28806	2633	104,6	209130

Джерело: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Щоб показати взаємозв'язок між економічною та пожежною безпекою, використаємо коефіцієнти парної кореляції для виявлення лінійного взаємозв'язку між двома показниками. Стан із пожежами в Україні за 2000-2011 рр. охарактеризуємо показниками: кількість пожеж, прямі збитки від них, кількість осіб, травмованих під час пожеж та загиблих унаслідок пожеж (табл. 2).

Табл. 2. Динаміка основних статистичних показників стану з пожежами в Україні за 2000-2011 рр.

Роки	Пожежі, од.	Прямі збитки, тис. грн	Кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	Кількість травмованих під час пожежі, осіб
2000	58156	58016	3199	1528
2001	57925	77832	3523	1824
2002	59679	88956	3798	1766
2003	61286	89546	3914	1849
2004	47698	90493	3784	1828
2005	49944	130383	4187	1895
2006	48084	201930	4031	1900
2007	50583	479362	4001	1867
2008	46476	431956	3876	1775
2009	44015	483098	3209	1634
2010	62207	665396	2819	1537
2011	60790	802846	2869	1525

Джерело: <http://www.mns.gov.ua>.

В Україні протягом 2000-2011 рр. в середньому щорічно виникало 53900 пожеж, під час яких у розрахунку на 1000 пожеж загинуло 67 і отримали травми 32 людини. Пожежі завдають великих матеріальних збитків. Загальні матеріальні збитки від пожеж у 2011 р. порівняно з 2000 р., збільшилися у 13,8 раза, а в розрахунку на одну пожежу – у 13,2 раза.

Кореляційний аналіз дає змогу виявити закономірності між економічними факторами та динамікою основних статистичних показників стану з пожежами в Україні. Коефіцієнти парної кореляції між двома показниками наведено в табл. 3. Аналіз отриманих коефіцієнтів парної кореляції свідчить про те, що зростання рівня життя в Україні за останні 20 років (зростання ВВП, а також ВВП у розрахунку на одну особу), зниження інфляції не зменшує кількості пожеж та прямих збитків від них. Тільки зростання інвестицій в основний капітал дещо зменшує кількість пожеж, проте збільшуються прямі збитки від них.

Отже, показник кількості пожеж і прямих збитків від них не корелює з основними макроекономічними показниками, коефіцієнти кореляції є статистично незначущими. Це можна пояснити тим, що кількість пожеж та прямих збитків від них агрегують у собі пожежі на різних об'єктах, які характеризуються різною динамікою та різними причинами виникнення. Так, кількість пожеж на підприємствах, в організаціях і закладах у 2010 р., порівняно з 2009 р., збільшилася на 10,4 %. За аналізований період спостерігається збільшення прямих збитків (+37,7 %), причому головною причиною є порушення правил пожежної безпеки під час влаштування та експлуатації електроуста-

новок, внаслідок чого прямі збитки зросли на +38,4 % у 2010 р., порівняно з 2009 р. [15]. У 2011 р. на об'єктах суб'єктів господарювання внаслідок пожеж прямі збитки збільшилися на 31 %, причому із 2162 пожеж 992 пожежі (45,9 %) були спричинені порушенням правил пожежної безпеки під час влаштування та експлуатації електроустановок [7].

Табл. 3. Коефіцієнти парної кореляції

Пара показників	Коефіцієнт кореляції	
	пожежі, од.	-0,09
ВВП (у фактичних цінах), млн грн	прямі збитки, тис. грн	0,45
	кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,51
	кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,47
ВВП в розрахунку на одну особу, грн	пожежі, од.	-0,10
	прямі збитки, тис. грн	0,45
	кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,51
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,47
	пожежі, од.	-0,09
	прямі збитки, тис. грн	0,38
Індекси споживчих цін, %	кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,53
	кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,49
	пожежі, од.	-0,18
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн грн	прямі збитки, тис. грн	0,05
	кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	0,06
	кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,12
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн грн	пожежі, од.	-0,30
	прямі збитки, тис. грн	0,48
	кількість загиблих унаслідок пожежі, осіб	-0,15
	кількість травмованих під час пожежі, осіб	-0,16

В Україні протягом аналізованого періоду простежується негативна закономірність – зростання економічного розвитку, рівня життя і обсягу інвестицій супроводжується зростанням прямих матеріальних збитків від пожеж. Таку ситуацію, на наш погляд, можна пояснити, по-перше, тим, що наявний основний капітал у національній економіці є фізично зношеним, що підвищує ризик виникнення пожеж; по-друге, обсяги інвестицій є недостатніми і не відповідають потребам економіки; по-третє, не завжди інвестиції спрямовуються у найновіші технології; по-четверте, на об'єктах господарювання виділяється недостатньо коштів на пожежно-профілактичні заходи.

Дослідимо взаємозв'язок основних макроекономічних показників із кількістю загиблих і травмованих людей внаслідок пожеж. Кореляційний аналіз свідчить, що між зміною цих соціальних показників і зміною рівня життя і рівня національного виробництва спостерігається обернена залежність. Про це свідчать від'ємні показники парної кореляції. Проте соціальні показники стану з пожежами в Україні за 2003-2011 рр. не корелюють з індексами споживчих цін та обсягом інвестицій в основний капітал, коефіцієнти не є статистично значущими. Отже, внаслідок проведеного дослідження виявлено такі закономірності:

- 1) зміна прямих збитків від пожеж є в прямій залежності від ВВП, ВВП у розрахунку на одну особу, заробітної плати та інвестицій в основний капітал;
- 2) кількість загиблих та травмованих людей внаслідок пожеж обернено залежна від обсягу ВВП, ВВП у розрахунку на особу та середньомісячної заробітної плати.

Проведене нами дослідження свідчить про реальний взаємозв'язок між економічною та пожежною безпекою у суспільстві. Серед різноманітних чинників, які обумовлюють ризик виникнення пожеж, насамперед необхідно акцентувати увагу на економічних чинниках. Відповідно загрози національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері, які сформульовані в Законі України "Про основи національної безпеки України" [12] є, на наш погляд, основними загрозами у сфері пожежної безпеки. На наш погляд, найбільш вагомими загрозами, що обумовлюють ризик виникнення пожеж через призму економічної безпеки є: по-перше, ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; по-друге, нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, зокрема фінансової політики держави, зростання кредитних ризиків; по-третє, критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; по-четверте, критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку; по-п'яте, нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером; по-шосте, велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів; по-сьоме, "тінізація" національної економіки; по-восьме, переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними.

Висновки. Пожежна безпека як складова національної безпеки характеризує стан захищеності людини, суспільства, національного багатства та довкілля від пожеж і гарантується механізмом забезпечення пожежної безпеки як об'єктивною потребою запобігання реальної та потенційної загрози пожеж, зниження ймовірності їх виникнення та мінімізації втрат і збитків від пожеж. Забезпечення пожежної безпеки в Україні не відповідає вимогам сьогоднішнього дня. У таких умовах об'єктивно зростає роль держави в напрямі забезпечення як економічної, так і пожежної безпеки, як важливих складових національної безпеки. З цієї метою необхідно: по-перше, істотно збільшення фінансування та впровадження новітніх технологій і техніки у сфері забезпечення пожежної безпеки; по-друге, збільшення державних інвестицій у нові досконалі та безпечні технології; по-третє, розроблення та впровадження нової техніки і безпечних технологій у побуті; по-четверте, посилення контролю за дотриманням вимог пожежної безпеки на виробництві та в побуті; по-п'яте, пропагування культури безпеки у суспільстві.

Подальше дослідження пожежної безпеки, як складової національної безпеки та її взаємозв'язку з економічною безпекою, розроблення заходів і методів забезпечення пожежної безпеки представляє не тільки теоретичний, але і реальний практичний інтерес, оскільки "створити і, головне, реалізувати

в сучасних умовах ефективну стратегію безпеки, яка забезпечуватиме захист суспільства від різноманітних загроз, без глибокої наукової розробки фундаментальних проблем організації і розвитку людського суспільства, вивчення природи його інтересів і протиріч, механізмів їх розв'язання практично неможливо" [4, с. 6].

Література

1. Баланда А. Безпека як соціальний феномен: дискурс людського розвитку / А. Баланда // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 1. – С. 25-28.
2. Вожжеников А.В. Общая теория национальной безопасности / А.В. Вожжеников, Н.В. Кривельская, И.К. Макаренко и др. – М. : Изд-во РАГС, 2002. – 320 с.
3. Горбулін В.П. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2005. – № 3. – С. 11-18.
4. Данильон О.Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації / О.Г. Данильон, О.П. Дзьобань, М.І. Панов. – Харків : Вид-во "Фоліо", 2002. – 285 с.
5. Доманський В.А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки) : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – Економіка та управління національним господарством. – Харків, 2004. – 201 с.
6. Доманчук Д.П. Деякі економічні аспекти парадигми формування стратегії продовольчої безпеки в регіонах / Д.П. Доманчук // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К. : Вид-во ІАЕ УААН, 2001. – С. 207-210.
7. Інформаційні дані про стан з пожежами, що виникли в населених пунктах та на об'єктах суб'єктів господарювання у 2011 році. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mns.gov.ua>.
8. Кузик А.Д. Ризик як характеристика стану пожежної безпеки / А.Д. Кузик // Пожежна безпека : зб. наук. праць. – 2011. – № 18. – С. 101-106.
9. Махлаев А.Н. Формирование механизма обеспечения экономической безопасности предприятия в условиях нестабильности внешней среды: на примере управления пожарным риском : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / А.Н. Махлаев. – Санкт-Петербург, 2006. – 19 с.
10. Пасинчук К.М. Місце і роль державного управління у системі забезпечення пожежної безпеки / К.М. Пасинчук, Т.О. Щерба // Пожежна безпека: теорія і практика. – 2010. – № 6. – С. 119-124.
11. Пожежна безпека терміни та визначення: ДСТУ 22-72:2006. – [Чинний від 01.10.2006]. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.dstu-biblio.3dn.ru/_ld/0/70_DSTU_2272-2006.pdf.
12. Про основи національної безпеки України: Закон України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
13. Сидорчук О.В. Пожежна безпека як елемент національної безпеки держави / О.В. Сидорчук, Р.Т. Ратушний, О.Б. Гада // Вісник ЛДУ БЖД : зб. наук. праць. – 2011. – № 9. – С. 142-148.
14. Соціальна економіка : навч. посібн. / кол. авт. О.О. Беляєв, М.І. Діба, В.І. Кириленко та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 196 с.
15. Стан із пожежами та наслідками від них в Україні за 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mns.gov.ua>.
16. Степаненко А.В. Глобалізація, конкурентоспроможність й економічна безпека: проблеми взаємодії та взаємозв'язку / А.В. Степаненко // Продуктивні сили України. – 2007. – № 1. – С. 71-83.
17. Україна в цифрах 2011 р : стат. зб. / Державна служба статистики України. – К., 2012. – 250 с.
18. Шеришев Л.И. Безопасность: государственные и общественные устои / Л.И. Шеришев // Безопасность : информац. сб. – 1994. – № 4 (20). – С. 12-13.
19. Удод М.В. Адміністративно-правове регулювання забезпечення пожежної безпеки в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 12.00.07 – Економіка та управління національним господарством. – Ірпінь, 2004. – 22 с.

Мартын О.М. Пожарная безопасность как составляющая национальной безопасности: ее сущность и связь с экономической безопасностью

Проанализированы современные подходы к определению категории "пожарная безопасность", обоснована целесообразность использования в теоретических исследованиях и практической деятельности термина "национальная пожарная безопасность". Проанализированы и обоснованы взаимосвязь экономической и пожарной безопасности, в результате проведенного исследования сформулированы основные закономерности с использованием корреляционного анализа. Конкретизированы наиболее значимые угрозы, обуславливающих риск возникновения пожаров через призму экономической безопасности.

Ключевые слова: пожарная безопасность, обеспечение пожарной безопасности, национальная безопасность, экономическая безопасность.

Martyn O.M. Fire safety as the component of the national security: the essence and relationship with economic security

In the paper the current approaches to the definition of the category of "fire safety" are analyzed, the expediency of the use of theoretical research and practical activities of the term "national fire safety". The relationship of economic security and fire safety are analyzed, as a result of the study the basic laws using correlation analysis are formulated. The most significant threats, causing the fire risk through the prism of economic security are concretized.

Keywords: fire safety, measures of fire safety, national security, economic security.

УДК 339.56:519.862(477)

Доц. І.В. Михайляк, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка

**ВПЛИВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Європейська орієнтація зовнішньоекономічної політики України – одне із джерел модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій. Світова економічна криза істотно вплинула на економічні відносини України та країн ЄС. Висвітлено та проаналізовано вплив світової економічної кризи на зовнішньоторговельні потоки України та ЄС. Особливу увагу приділено змінам у товарній структурі експорту та імпорту.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

Вступ. Європейський напрям є одним із пріоритетів зовнішньоекономічної політики України. Із завершенням двох останніх етапів розширення Європейського Союзу, внаслідок якого визначився майбутній розвиток країн Центральної і Східної Європи, окреслюються нові тенденції у відносинах України як із колишніми, так і з новими членами ЄС.

Постановка завдання. Головним завданням є виявити вплив світової економічної кризи на зовнішньоторговельні відносини України та ЄС.

Результати дослідження. Упродовж 2001-2007 рр. простежувалося постійне зростання обсягів торгово-економічного співробітництва України з країнами ЄС, що може свідчити про усталену тенденцію. Навіть із врахуванням розходжень статистичних даних, частка українського експорту в цей регіон значно зросла. Водночас питома вага України в зовнішньоторговельно-

му обороті ЄС залишається незначною. Лідером торгівлі з Україною серед країн ЄС є Німеччина, яка випереджає за показниками Італію, Францію, Іспанію, Австрію та Нідерланди. Основними торговельними партнерами України як в експорті, так і в імпорті товарів є Польща, Німеччина та Італія.

Аналіз показників торговоекономічного співробітництва з країнами ЄС показує, що загальний обсяг співпраці збільшився із двома останніми розширеннями ЄС, після входження до нього традиційних торговельних партнерів України. Обсяги вартості товаропотоків з новими учасниками ЄС істотно зросли. Обсяги експорту вітчизняних товарів збільшились практично до всіх країн-членів ЄС. Також паралельно збільшились і обсяги імпорту товарів з усіх країн ЄС. Одночасно торговельні відносини України з країнами ЄС нагтовхуються на перепони конкурентного характеру. Поруч із зростанням загальних обсягів зовнішньоекономічних показників з країнами-членами ЄС, що загалом можна розглядати як позитивну тенденцію, яка відповідає стратегічним намірам України, зберігається несприятлива тенденція переваги імпорту над експортом у торгівлі з ЄС-15.

Товарна структура торгівлі країн ЄС з Україною загалом відповідає структурі торгівлі ЄС із країнами, що розвиваються. Україна експортує товари з низьким рівнем оброблення, а імпортує машини і технологічне устаткування, промислові товари і харчові продукти. Отже, наявність тенденції до імпорту Україною готової продукції, а експорту – сировини може свідчити про поступове набуття українською промисловістю сировинного характеру. З підтриманням високих темпів зростання вітчизняної економіки можливе подальше збільшення імпорту.

Також протягом 2001-2007 рр. істотно зріс експорт послуг України до країн ЄС. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського експорту до країн ЄС займали транспортні послуги (85,4 %), імпорту – транспортні (20,9 %), державні (10,9 %), різні ділові, професійні та технічні (17,6 %), фінансові (10,2 %) послуги. Головними партнерами, на які припадало більше половини обсягу експорту послуг, є – Великобританія, Німеччина, Словаччина, Угорщина, Кіпр; імпорту послуг – Великобританія, Німеччина, Австрія, Польща. Однак світова економічна криза істотно вплинула на економічні відносини України та країн ЄС, передусім змінивши інтенсивність та структуру торгівлі товарами та послугами.

Хоча різкого підвищення торговельних обмежень у двосторонній торгівлі не відбулось, за період кризи, тобто з вересня 2008 р., у країнах було ініційовано кілька торговельних розслідувань, які торкалися інтересів партнера. Також у 2009 р. в Україні діяла тимчасова надбавка до діючих ставок ввізного мита на декілька товарних категорій, які є важливими у торгівлі з ЄС [1, с. 8]. Також, незважаючи на кризу, протягом року відбулось декілька раундів переговорів щодо створення зони вільної торгівлі, на яких були обговорені питання тарифів. Посилилась співпраця в енергетичній сфері, що було особливо важливо з огляду на газову кризу січня 2009 р., коли на кілька тижнів було припинено транзит природного газу з Росії до ЄС. Світова економічна криза зумовила різке зниження обсягів торгівлі товарами між Україною та